

Satversmes tiesa

Kopsavilkums

Lieta Nr. 2022-36-01

30.11.2023.

Satversmei atbilst pilsonības atņemšanas termiņa skaitījums
gadījumos, kad persona pilsonības iegūšanas procesā rīkojusies
negodprātīgi

Satversmes tiesa 2023. gada 30. novembrī pasludināja spriedumu lietā Nr. 2022-36-01 "Par Pilsonības likuma pārejas noteikumu 7. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam".

APSTRĪDĒTĀ NORMA

- Pilsonības likuma pārejas noteikumu 7. punkts noteic:
"7. Personām, kuras Latvijas pilsonību ieguvušas līdz 2013.gada 1.oktobrim, šā likuma 24.panta trešajā daļā minētais 10 gadu termiņš sākas no 2013.gada 1.oktobra."

AUGSTĀKA JURIDISKA SPĒKA NORMA

- Satversmes 91. panta pirmais teikums:
"Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā."

LIETAS FAKTI

Lieta ierosināta pēc tiesas pieteikuma. Pieteikuma iesniedzēja tiesvedībā esošajā lietā personai pilsonība ir atņemta, jo šī persona 1995. gadā, apliecinot savu piederību pie Latvijas pilsoņu loka, noklusējusi faktu, ka tai ir citas valsts pilsonība. Saskaņā ar Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 3. punktu Latvijas pilsonību personai atņem, ja tā, apliecinot piederību pie Latvijas pilsonības vai naturalizējoties, apzināti sniegusi nepatiesas ziņas vai noklusējusi faktus, kas attiecas uz Latvijas pilsonības iegūšanas

vai atjaunošanas nosacījumiem. Panta trešā daļa paredz, ka lēmumu par pilsonības atņemšanu pieņem, ja nav pagājuši vairāk kā 10 gadi no tās iegūšanas vai atjaunošanas. Pieteikuma iesniedzēja tiesvedībā esošajā lietā personai ir piemērota apstrīdētā norma – Pilsonības likuma pārejas noteikumu 7. punkts –, kas noteic, ka tām personām, kuras pilsonību ieguvušas līdz 2013. gada 1. oktobrim, pilsonību var atņemt 10 gadu laikā no minētā datuma.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma ir pretrunā ar Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertu tiesiskās vienlīdzības principu, jo kopējais termiņš, kurā var atņemt pilsonību personai, kas to ieguvusi vai atjaunojusi līdz 2013. gada 1. oktobrim, pārsniedz 10 gadus. Savukārt personai, kura pilsonību ir ieguvusi vai atjaunojusi pēc 2013. gada 1. oktobra, tās atņemšanas termiņš saskaņā ar Pilsonības likuma 24. panta trešo daļu ir 10 gadi.

TIESAS SECINĀJUMI

Satversmes tiesa uzsvēra, ka lojalitāte kā viens no pilsonības centrālajiem elementiem prasa no personas godprātīgu jeb tiesisku rīcību pilsonības iegūšanas procesā. Minētais nozīmē arī to, ka personai pirms Latvijas pilsonības iegūšanas ir jāsniedz atbildīgajai iestādei visa informācija, kas nepieciešama tiesiska lēmuma pieņemšanai. Valsts ir tiesīga ieviest tādu tiesisko regulējumu, kas paredz atņemt personai pilsonību saistībā ar tās negodprātīgu rīcību pilsonības iegūšanas vai atjaunošanas brīdī pat tādā gadījumā, ja persona pēc pilsonības atņemšanas kļūs par bezvalstnieku [12.].

Satversmes tiesa secināja, ka visas tās personas, uz kurām attiecas apstrīdētā norma, vieno tas, ka tās ir Latvijas pilsoņi, ka tām paredzēts atņemt Latvijas pilsonību un ka pilsonības iegūšana vai atjaunošana ir panākta negodprātīgā ceļā – noklusējot faktus vai sniedzot nepatiesas ziņas. Tomēr tādā gadījumā, ja Latvijas pilsonība ir iegūta vai atjaunota pirms 2013. gada 1. oktobra, pilsonību personai līdz šim datumam varēja atņemt vienīgi tad, ja tā apzināti sniegusi nepatiesas ziņas. Tādējādi atkarībā no pilsonības atņemšanas pamata apstrīdētā norma nošķir turpmāk norādītās personu grupas:

1) personas, kuras ir noklusējušas faktus un tādējādi ieguvušas vai atjaunojušas pilsonību līdz 2013. gada 1. oktobrim, iepretim tām personām, kuras tādā pašā ceļā ieguvušas vai atjaunojušas pilsonību pēc minētā datuma;

2) personas, kuras ir apzināti sniegušas nepatiesas ziņas un tādējādi ieguvušas vai atjaunojušas pilsonību līdz 2013. gada 1. oktobrim, iepretim tām personām, kuras tādā pašā ceļā ieguvušas vai atjaunojušas pilsonību pēc minētā datuma [14.].

Satversmes tiesa secināja, ka personas, kuras pilsonību ieguvušas vai atjaunojušas ar faktu noklusēšanu pirms 2013. gada 1. oktobra, un personas, kuras pilsonību tādā pašā ceļā ieguvušas vai atjaunojušas pēc minētā datuma, atrodas atšķirīgos apstākļos, jo Latvijas tiesiskajā realitātē līdz 2013. gada 1. oktobrim Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 3. punkts tika interpretēts tā: ja atbildīgā iestāde nav tiešā veidā pieprasījusi konkrētās ziņas, tad personai pilsonību par faktu noklusēšanu nevar atņemt [15.].

Lai gan apstrīdētajā normā ir noteikts citāds pilsonības atņemšanas termiņa sākuma brīdis nekā likuma 24. panta trešajā daļā, tomēr konkrētajā gadījumā šī atšķirība neietekmē to, ka abām minētajām personu grupām noteiktais termiņš ir vienāds, proti, pilsonību iespējams atņemt kopumā 10 gadus ilgā laika periodā.

Līdz ar to apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām [16.].

Vērtējot vienādās attieksmes leģitīmo mērķi, tiesa norādīja, ka 10 gadus ilgais pilsonības atņemšanas termiņš, kalpo tam, lai visi Latvijas pilsoņi atbilstu likumdevēja izpratnei par to, kāda persona var būt pilsonis. Proti, vienādā attieksme pret personām, kuras pilsonību ieguvušas pirms un pēc 2013. gada 1. oktobra, nav pašmērķīga, bet ir vērsta uz būtisku valsts interešu aizsardzību. Tam, kuras personas veido suverēnās varas avotu – Latvijas tautu –, ir būtiska nozīme ikvienā tiesiskā demokrātiskā valstī. Tieši pilsoņi, aktīvi līdzdarbojoties, veido un nosaka valsts dzīvi, citstarp arī Satversmē noteiktajā kārtībā piedaloties konstitucionālo institūciju veidošanā. Tādēļ ir svarīgi, lai šīs nozīmīgās funkcijas pildītu tikai tādas personas, kuras par pilsoņiem kļuvušas godprātīgā jeb tiesiskā ceļā.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajai vienādajai attieksmei pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām ir leģitīms mērķis – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība [18.].

Satversmes tiesa atzina, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi leģitimā mērķa sasniegšanai ir piemēroti un šāda rīcība bija nepieciešama [20., 21.]. Vērtējot likumdevēja rīcības samērīgumu, Satversmes tiesa norādīja, ka tas savas rīcības

brīvības ietvaros ir izšķīries par to, ka 10 gadus ilgais pilsonības atņemšanas termiņš un tā skaitījums ir samērīgs. Labums, ko no šāda tiesiskā regulējuma gūst sabiedrība, ir funkcionējoša, uzticību baudoša demokrātiska valsts iekārta. Tas, ka pilsoņu lokā ir tikai personas, kuras par pilsoņiem kļuvušas tiesiskā ceļā, ietekmē ikviena Latvijas pilsoņa valstisko apziņu un sabiedrības uzticēšanos gan valsts iekārtai kopumā, gan atsevišķām valsts institūcijām. Tomēr tas, ka likumdevējs ir noteicis konkrētu pilsonības atņemšanas termiņu un tā skaitījumu, neatbrīvo tiesību normu piemērotāju no pienākuma novērtēt obligātā administratīvā akta samērīgumu netipiskos gadījumos, kad attiecīgais lēmums būtiski ietekmē personas pamattiesības. Samērīguma novērtējumu, kas ietver, piemēram, to, kāda saikne ar Latviju ir izveidojusies konkrētajai personai, vai to, kā personas noklusētie fakti ietekmētu tās iespējas tikt uzņemtai pilsonībā šobrīd, individuālās lietās veic atbildīgā iestāde un administratīvās tiesas.

Persona nevar nezināt, ka rīkojas prettiesiski, ja tā, apliecinot savu piederību pie Latvijas pilsonības vai naturalizējoties, piemēram, neinformē iestādi par apstākļiem, kuri saskaņā ar likumu tai liedz būt par pilsoni pat tad, ja iestāde tiešā veidā nav pieprasījusi attiecīgo informāciju. Šādā situācijā persona ar negodprātīgu rīcību ir panākusi sev labvēlīga, bet prettiesiska lēmuma izdošanu. Tādēļ personai, kura Latvijas pilsonību ir ieguvusi negodprātīgā ceļā, nevar veidoties aizsargājama tiesiskā palāvība uz pilsonības saglabāšanu.

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, Satversmes tiesa secināja, ka labums, ko no vienādās attieksmes gūst sabiedrība, ir lielāks par personai nodarīto kaitējumu [22].

Vērtējot, kādos apstākļos atrodas otrs salīdzināmo grupu pāris, Satversmes tiesa norādīja, ka Pilsonības likuma 24. pants jau kopš likuma spēkā stāšanās paredz, ka pilsonību var atņemt, ja tā iegūta vai atjaunota, apzināti sniedzot nepatiesas ziņas. Nav šaubu, ka personām, kuras ieguvušas vai atjaunojušas pilsonību gan pirms 2013. gada 1. oktobra, gan arī pēc minētā datuma, pilsonību no tās iegūšanas vai atjaunošanas brīža varēja atņemt gadījumā, ja lēmuma pieņemšana panākta, apzināti sniedzot nepatiesas ziņas.

Līdz ar to personas, kuras pilsonību ir ieguvušas vai atjaunojušas, apzināti sniedzot nepatiesas ziņas, pirms 2013. gada 1. oktobra, un personas, kuras pilsonību tādā pašā ceļā ieguvušas vai atjaunojušas pēc minētā datuma, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos [23].

Tā kā personām, kuras pilsonību ieguvušas vai atjaunojušas, apzināti sniedzot nepatiesas ziņas, pilsonība varēja tikt atņemta jau no Pilsonības likuma spēkā stāšanās, ir secināms, ka apstrīdētā norma rada atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras pilsonību šādā veidā ir ieguvušas pirms un pēc 2013. gada 1. oktobra [24.].

Vērtējot atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi, Satversmes tiesa ņēma vērā arī to, ka fakti, par kuriem persona var sniegt nepatiesas ziņas, var būt ļoti dažādi. Tā var būt, piemēram, informācija par personas priekšteču piederību citas valsts pilsoņu lokam, ziņas par pašas personas pilsonību, dienēšanu militārā organizācijā bez Ministru kabineta atļaujas, ziņas par to, ka persona Latvijā vai kādā citā valstī ir bijusi krimināli sodīta par tāda nozieguma izdarīšanu, kas ir noziegums arī Latvijā, ziņas par personas kā bijušā Latvijas PSR drošības dienesta štata darbinieka statusu, kā arī cita veida informācija. Vispārīgi atbildīgajām iestādēm ir nepārtraukti jāraugās, vai pilsoņu lokā nav tādu personu, kuras pilsonību ieguvušas vai atjaunojušas negodprātīgā ceļā – apzināti sniedzot nepatiesas ziņas. Vienlaikus šādu personu apzināšana un ziņu par tām iegūšana un apkopošana nav tikai vienas iestādes kompetencē. Turklāt šo ziņu noskaidrošana objektīvi var būt apgrūtināta, sevišķi ja tās ir saistītas ar potenciālu iekšējās vai ārējās drošības apdraudējumu un tās vismaz daļēji ir iegūstamas izlūkošanas ceļā. Tādēļ saprotams, ka situācijā, kad ar Grozījumiem tika noteikts termiņš, līdz kuram iestādei ir jāveic pārbaudes un jāpieņem ar tām saistītie lēmumi, šo funkciju veikšanai var būt nepieciešams papildu laiks. Pretējā gadījumā nebūtu iespējams nodrošināt to, ka Latvijas pilsoņu lokā ir tikai tādas personas, kuras pilsonību ieguvušas vai atjaunojušas tiesiskā ceļā [25.].

Satversmes tiesa atzina, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi leģitīmā mērķa sasniegšanai ir piemēroti un šāda rīcība bija nepieciešama [26., 27.]. Vērtējot ar apstrīdēto normu paredzētās atšķirīgās attieksmes samērīgumu, ir jāņem vērā Saeimas plašā rīcības brīvība ar pilsonību saistītu jautājumu izlemšanā. Proti, konkrēta termiņa noteikšana pilsonības atņemšanai ir likumdevēja kompetencē. Vienlaikus tas neatbrīvo normas piemērotāju no samērīguma apsvērumu izdarīšanas, lemjot par pilsonības atņemšanu katrā konkrētajā gadījumā.

Likumdevēja noteiktie pilsonības atņemšanas termiņi kalpo tiesiskās drošības principa elementa – tiesiskās stabilitātes – nodrošināšanai. Proti, personām jābūt spējīgām ar zināmu noteiktību plānot savu darbību un tādējādi arī paredzēt tās sekas. Tādēļ ir būtiski norādīt, ka pret personām, kuras pilsonību ieguvušas vai atjaunojušas ar apzināti nepatiesu ziņu sniegšanu līdz 2013. gada 1. oktobrim, apstrīdētā norma

tiesisko seku ziņā ir labvēlīgāka, jo no 1998. gada 10. novembra līdz apstrīdētās normas spēkā stāšanās brīdim šīm personām pilsonību varēja atņemt neierobežotu laiku. Tādējādi nav konstatējams, ka tieši apstrīdētā norma šīm personām radītu kādu kaitējumu iepretim tam labumam, ko no apstrīdētās normas radītās atšķirīgās attieksmes gūst sabiedrība [28.].

Satversmes tiesa nosprieda:

atzīt Pilsonības likuma pārejas noteikumu 7. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.